

Gerið tykkara politisku verndarskyldu

Á pisuveitslu í hinum Føroyska Studentafelagnum í Keypmannahavn 5. oktober helt Atli Dam, verkfrøðingur, hesa røðu:

Góðu pisur og veitslufólk, sum her er samankomið!

Vanligt er, at pisurøðarar geva góð ráð viðvíkjandi lesnaði og levnad í studentatíðini, góð ráð um ikki at skunda ser ov mikið, góð ráð um at fáa sum mest við av veitslurómi eins og stuttligum lötum saman við vinmonnum og vinkonum, stutt sagt góð ráð um at gerast góðir «skemtarar», sum tað eitur i dag.

Ætli mær ikki at gerast tilikur ráðgevi í kvøld. Hugsu ikki, tilik vegleiðing ger nyttu. Royndum hjá øðrum lærir ein sjáldan av, og tit verða øll at gera tykkara royndir. Summi fara at gera stutt av við lesnaðinum, og summi fara at lesa leingi, ja, kanska líka leingi sum eg sjálvur, uppaftur onnur fara at leita ser aðrar vegir í samfelagnum og gera ikki lesnaðin lidan. Summi tykkara gerast góðir skemtarar, ja, kanska líka góðir sum NN og NN, sum sita her, og hesir skemtarar verða at finna millum teirra, sum gera stutt av og millum teirra, sum longur lesa, eins og millum teirra, sum ongantið gerast lið-ug.

Hugsunnarhátturin aftanfyrir pisurøðurnar

Eg tók av tilboðnum um at tosa her í kvøld — ikki tí at eg við míni longu luttøku í felags- og studentalívum í Keypmannahavn helt meg kunna geva virðismiklar leiðbeiningar ella kunna stuttleika tykkum við at greiða frá farnum skemtílutum — sum sjálvsagt hava verið nógvar, og sum kanska fara at vera havdar á máli í kvøld — men heldur tí, at eg undir mangari pisurøðu havi sitið og ilskast um hugsunnarháttin, sum lá aftan fyri tað, sum fram varð borið. Havi ongantið svarað til hetta á veitslu, hóast hugurin kann hava verið til tess, og hóast innihaldið hevur verið av politiskari náttúru — hvat eisini rimiligt hevur verið, tí hvat er i dag, ið ikki nertir við politikk — men væl at merkja oftast av einari politiskari náttúru, sum hevur lígt mær fjar.

Tvey høvuðsevni hava verið frammi í hesum røðum: ein yvirspent, misskilt nationalisma og ein eftir mínum tykki fjákt «húðing». (Tað er tó at siga, at seinnu árin er henda húðing minkað nóg, ja síðan orðið húðing varð kent og alment nýtt, hava menn verið meira vandnir við tí, sum vert er at húðast uppi yvir.) Ætli mær ikki at siga nógv um hesi bæði evni, skal nerta við tey seinni, fari fyrst at triva í okkurt meira aktuelt.

Tað, sum mest er uppi í tíðini, ella sum ger mest vart við seg, er tann uppreistrarandi,

sum kennist um allan heimin og kanska mest innan studentaheimin. Uppreistur imóti autori teti, imóti verandi stovnum og trongd til at sleppa av við samfelagið i dag, sum fjotrur og bindur.

Uppreistrarandin positivur - og fyri neyðuni

Lat meg beinan vegin siga, at eg meti henda anda positív, haldi tað vera fyri neyðini, at broyting — kollvelting — fer fram allastaðni, har veruligt demokrati ikki ræður, allastaðni har bólkur innan samfelagið eru við skerdan lut, allastaðni har veruligt frælsi fyri einstøku menniskjuna ikki er, og við tað siga um allan heim. Sjálvsagt er munur á, hvussu tøvandi broytingarnar eru. Tær eru meira fyri neyðini í teimum sokallaðu sosialistisku londum — sum eru so lítið sosialistisk

ein miðvis broytingar- og samfelagskollveltingarrørsla — havt betri møguleikar enn aðrastaðni til at borið sjónarmið síni fram og at fingið framt sína hugsanuttan at nýta valdsmegi.

At treytirnar eru betri her, og at úrslit her vóru gagnlig fyrmynd, kann eingin tvídráttur vera um, hóast ein ikki metir tær nóg góðar kortini.

Seinnu árin hava vit merkt dømi um hesa rørslu um okkara leiðir, men eftir mínum tykki eisini á ein hátt, sum hevur avdúkað syrgiligan tøv á miðvísi, syrgiligan tøv á preseravan av, hvar leiðin skal ganga, syrgiligan tøv á hegni til ávísan á, hvussu krøvini kunnu uppfyllast og loysnir fáast til vega.

Afturhald, ið forðar tær á flog

Ein kann so siga sum tveir av oddamonnunum í danska unglingappreistrinum, Bo Dan Andersen og Søren Hansen, siga, at tað er positív í sjálvum ser, at misnøgðin við autoritet, kravið um avgerðarrætt, kravið um broyting verður hildið fram

tión, sum nevnd verður filosofikum, men var tykkara aktivitetur og tykkara arbeiðsmegi ikki størri mál verd?

Haldi, at tit, sum nú eru so væl fyri, at tit hava atgongd til eina útbúgvun, sum seinni fer at seta størsta partin av tykkum inn í ein samfelagsból, sum í ógvuliga litlan mun identifiserar seg við fjøldina av fólkinum, hava eina skyldu til hesi fáu ár, tit veruliga kenna tykkum sum ein part av proletariatinum — studentar eru í mongum forum proletarar, materielt ognarloysingar — at royna at frambara tykkara broytingarkrøv konsist og á ein hátt, sum kann hava útliit til at fáa úrslit.

Vinstrufflokkarnir - nýtilig amboð

Tað verður sjálvsagt at krevja, at mangt skal falla, men annað má standa og eigur at verða nýtt.

Eftir míni hugsan eru á politiska okinum nærum allir flokkarnir, sum vanliga nevast vinstrufflokkarnir nýtilig amboð. Min vón er, at tit fara inn

verkfrøðingar við tí teknikki, sum so stórliga broyrt, innan handil og vinnulív o. s. fr. — stutt sagt á flestu samfelagsøkjum í tilíkingum stovrum, sum í stóran mun koma at ávirka livsháttin og livslíkindini hjá okkum øllum í komandi árum. Tað er mín hugsan, at nýta tit ikki ein part av teirri tíð, tit hava til avlops, til eina politiska verndarskyldu hesi ár, tit eru eitt lítið sindur progressiv, verða tit ikki nýtilig til tað arbeiði, tit seinni skulu gera, tit verða tá kleppar í forða teimum broytingum, tit nú fegin vilja fremja. Hetta verður eisini galdandi, um tit hesi ár einans nýta avlopsmøgina til miðleysa demonstration av misnøgð. Haldi, sum eg segði í áðni, at hendan verndarskyldan skal avrikast innan vinstrufflokkarnar, sum eru.

Fullvaksnir fuglar, men ongantið floygdur

Tann lærdómur, tit ætla at nema við háskúlarnar, kemur fyrst og fremst at verða at læra at læra hvussu og hvar tit kunnu finna loysn á spurninginum, sum skjóta seg upp seinni, at læra ein akademiskan hugsunnarhátt, sum tað so fint eitur. Ein partur av hesum hugsunnarhátti verður altíð at nýta kritikk, at vega allar relevantar fyrirteyir í einum máli á finvág og ikki at burtugloyma faktorar, sum ikki sita so væl til egin ynski og egna hugsan. Tann veruligi lærdómurin verður sostatt so ógvuliga lítill, meðan hitt: at læra eitt arbeiðslag verður størsti parturin.

Tað ber til at «slumpa» sær eitt prógv til við tí litla lærdóminum einans, men hendir tað — fær ein ikki nomið tað akademiska arbeiðslagið — verður ein sum hesar skerdu pisurnar, vit øll kenna, vit hava sæð tær ganga har heima í túninum, tær gerast fullvaksnir fuglar, men vit siggja tær ongan tíð floygdar.

Tit koma úr einum samfelag, sum í stórru mun enn so mong er kapitalistisk, eitt samfelag, sum betri enn so mong demonstrerar, hvussu óheppið tað er at sleppa einstaklingum at ráða fyri utviklinginum. Vit eru ferd í útí, at hitt almenna skal reka (gjalda) alla vinnu, men skal einki hava at siga, hvat viðvíkur vinnuleiðsluni ella útbúgvningini frammyr. Tað er kanska uppi á sin vis gott, at so er vorðið, tí komnir her út í, kann væl bert vera ein leið at ganga aftaná, nevniliga at samfelagið sjálvt tekur fulla ábyrgd. Men til tess hevur tað brúk fyri væl-skúlada og rættshugsandi — samfelagshugsandi — akademikarum.

Gongur tað tykkum sum tað er gingið so mongum føroyskum akademikara, at politiska verndarskyldan verður tænt innan nationalistiska liðið, verða tit mergsogin fyri alla progress (Framhald á 4. síðu)

- Tvey høvuðsevni hava verið frammi í hesum røðum: Ein yvirspent, misskilt nationalisma, og ein eftir mínum tykki fjákt «húðing».

— og innan tey burturav kapitalistisku samfelagini, har konservatismen, borgarligheitin ella afturhaldið — sum vit siga á føroyskum — ræður, enn tær eru um okkara leiðir.

Eins positív tað er, at henda samfelagsliga broytingarrørsla ella kollveltingarrørsla just í lötunum ger so nógv vart við seg, eins hugstoytt er tað at siggja, hvussu plán- og úrslitaleyst hon arbeiðir — at siggja teir sorgar-leikir, sum henda tá hon verður niðurbard av kommunistiskum og kapitalistiskum afturhaldi, at nýðast at víðurkenna, at í flestum forum verður úrslitið av kollveltingarroyndunum politiskt og samfelagsligt afturstig, sum ikki er bót fyri í langt áramál.

Floygdur - men einans á summum økjum

Tit, sum i dag eru pisur og vit, sum á summum økjum — og legg væl til merkis: einans á summum økjum — kunnu kenna okkum floygdar, liva í tí partinum av heiminum, har broytingar eru minni átróðkan- di enn aðrastaðni. Ella sagt øðrvísi: har eitt sindur meira av frælsi er og har nógv meira av materiellari vælferð er, og har tað er minni vandamikið at vera progressivur.

Undir okkara treytum skuldi

alla tíðina, at kravspákarar halda pottinum á koki, at hap-penings halda liv í, (tað kann so stinga seg upp undir ymsum heitum sum antiimperialisma, vietnamsamhugur, hippiehugs-an o. s. fr.), og at alt hetta seinni kemur at útkrystallisera seg í eina rørslu — eina ideologi — sum er for fyrri at veita okkum stovnar við sonnum demokrati.

Kanska hava teir rætt í hesum, men eg haldi, at tað har skjótari til máls, um krøvini longu nú vóru meira konkretiserad og vóru borin fram ígjøgnum teir verandi stovnar og gjøgnum tær æðrar, sum nýtilig eru. Skal tað vera neyðugt at bróta niður allar verandi institutiónir, er vandi fyri, at afturhaldið slær dygt á nevið og forðar tær á flog.

Tit pisur í ár hava longu verið við í einum uppreistri. Har vórðu formulerað trý krøv, rættliga konkret formulerað eisini, men eisini uttan umhugsan um hvussu tey kunnu uppfyllast. Soleiðis sum hesin uppreistur stendur fyri okkum, sum mest kenna hann frá avíslesnaði, sær tað út sum hann er av sama slag sum undannevndu, einans ella mest fyri at sýna misnøgð og einans ella mest tí tað nú er uppi í tíðini at krevja broyting.

Kanska veruliga meiningin var at sleppa av við ta institut-

her og royna innanhýsis at ávirka teir sitandi á ein hátt, sum kann radikaliserar og effektivisera teirra arbeiði, og at tit hinvegin altíð agitera og arbeiða fyri einum samfelag, sum í størst møguligan mun gevur einstøku menniskjuni medavgerðarrætt.

Henda agitatión er serliga tøvandi í okkara parti av heim-linum, har tað finst eitt slag av monopoli uppá at gera meiningar — tað er kanska nógv av-gjort at rópa tað monopol — men ið hvussu er, hevur kapitalurin roynst betri meiningasmíð-ur enn teir vinstrahallu, hevur ið hvussu so er sitið við bestu amboðunum.

Hetta monopol mugu tit vera við til atbróta, men á ein hátt, sum ikki leggur tvingisil á aðrar bólkur í samfelagnum. Krav-gongur t.d. eru nýtilig amboð, men beinanvegin tær fáa ódemokratiskan dóm, valdsdóm, virka tær móti ætlan og styrkja afturhaldið, sum tíværri hevur dugað at fest rotur sínar í stør-an part av fjøldini.

Stórur partur av tykkum verður einafærð, tá útbúgvanin er liðug, at koma at arbeiða við víðurskiftunum hjá øðrum menniskjum, tað veri seg innan fyrri umsiting, sum embætis- og starvsmenn, á heilsuøkkinum sum læknar av ymsum slag, innan mentunnarlívnið sum kennarar onkur innan visind, sum